afers, 78 (2014), 495-523 ISSN: 0213-1471

JOAN ESCULIES
Universitat Pompeu Fabra

La Falç (1918-1939). Història d'una joventut del nacionalisme radical català

L'ultracatalanisme aparegué arran de la deriva cap a posicions separatistes amb aires socialitzants d'un petit espectre del nacionalisme català a partir de l'inici del segle XX, però no va comptar amb una estructura mínima organitzada i un auge important de les seves activitats —dins de la seva limitació— fins als anys 1918 i 1919. Aquest auge fou el resultat de múltiples factors, però sobretot de la combinació del fracàs de la Lliga Regionalista per aconseguir una autonomia política catalana malgrat la seva intervenció en els successius governs espanyols i de la finalització de la Primera Guerra Mundial. Després d'aquesta guerra, els separatistes catalans esperaven que els Aliats —encapçalats pels Estats Units— donarien una solució internacional al plet català[1].

[1] E. Ucelay da Cal: «Joventut i nacionalisme radical català 1910-1987», a *La Joventut a Catalunya al segle XX. Materials per a una història*, Diputació de Barcelona, Barcelona:1987, vol. I, pp. 182-193; J. Colomer: *La temptació separatista a Catalunya. Els orígens (1895-1917)*, Columna, Barcelona:1995, pp. 19, 42 i 54; J. Esculies: «Independència frustrada», *Avui* (suplement) (11-I-2009), pp. 6-7; Margaret Macmillan: *París, 1919. Seis meses que cambiaron el mundo*, Tusquets, Barcelona:2005; X. M. Núñez Seixas: *Internacionalitzar el nacionalisme. El catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1936)*, Afers/PUV, Catarroja-València:2010.

Data de recepció: febrer 2013
Versió definitiva: maig 2013

Aquest nacionalisme radical català amb fonaments teòrics en ela Unió Catalanista, més que una ideologia coherent, era constituït per un cúmul de símbols literaris, imatges derivades del romanticisme i referències històriques que embolcallaven l'afermament de la llengua i de la cultura social catalanes. Els seus rengles els formaven, d'una banda, els fills dels immigrants catalans del darrer quart del segle XIX que procedents de l'interior del país s'havien establert a Barcelona. I, de l'altra, els fadristerns originaris del camp català arribats també a la capital catalana en el primer quart del segle XX. La majoria d'uns i altres estaven afiliats al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) i treballaven en el sector terciari[2].

En el moment de fundar-se La Falç, l'ultracatalanisme, com a fenomen eminentment barceloní, comptava en aquesta ciutat amb entitats com la Joventut Catalanista La Coronela, la Joventut Catalana Pàtria Nova i la Joventut Els Néts dels Almogàvers[3].

Paradigma de les joventuts ultracatalanistes

El diumenge 28 de juliol de 1918, cinc joves intransigents van reunir-se al bar Manelic, al xamfrà del carrer Villarroel amb la Gran Via de les Corts Catalanes de Barcelona, descontents per l'orientació *massa socialitzant* que prenia l'entitat de la qual formaven part, la Joventut Nacionalista Renaixença, fundada a l'abril. La primera setmana d'agost en una segona reunió, ampliada a quinze nacionalistes, celebrada en un magatzem de somiers del carrer Tallers, es va acordar la fundació de la Joventut Nacionalista La Falç[4].

Els joves escindits, com la majoria dels seus companys intransigents, estaven preparats per a un discurs socialitzant *tebi* i una posició paternalista

[2] J. Esculies: *Via fora lladres! El separatisme català i el teatres patriòtic* (en preparació). M. Lladonosa: *Catalanisme i moviment obrer; el CADCI entre 1903 i 1923*, PAM, Barcelona:1988, p. 259; E. Ucelay da Cal: «Llegar a capital: rango urbano, rivalidades interurbanas y la imaginación nacionalista en España del siglo XX», Papers de la Fundació Rafael Campalans, Barcelona:2002, pp. 3-60.

[3] «Polítiques», *La Veu de Catalunya* (20-XI-1914), p. 2; *La Vanguardia* (3-X-1914), p. 2; *Renaixement* (3-VII-1913), n. 135, p. 306.

[4] M. Albert Barres: «Memòries», inèdit, Montpeller, agost de 1939, arxiu familiar dels seus descendents. Miquel Albert es trobava entre els cinc aplegats al bar Manelic; «Nova joventut», *La Veu de Catalunya* (7-VIII-1918), p. 7; «La Joventut Nacionalista Renaixença», *La Veu de Catalunya* (23-VIII-1918), p. 7; «Rectificació», *La Veu de Catalunya* (26-VIII-1918), p. 10; E. Ucelay da Cal: «Daniel Cardona i Civit i l'opció armada del nacionalisme radical català (1890-1943)», a D. Cardona: *La batalla i altres textos*, La Magrana, Barcelona:1980, p. XIX.

envers els obrers, però no pas per anar més lluny, ni considerar-se com a directius de la Renaixença «nacionalistes socials»[5]. Amb el temps, aquesta entitat canviaria el mot «Nacionalista» del seu nom per adoptar la denominació de Joventut Socialista Renaixença, més d'acord amb els propòsits del grup que hi va romandre. Mai, però, no va aconseguir la projecció de l'entitat escindida[6].

El fet que la nova entitat s'anomenés en primer lloc «Joventut» es corresponia amb el que era comú en el bateig de les noves entitats ultracatalanistes del període. En primer lloc, perquè la imatge que es desprenia de la *joventut*, usada ja en el segle XIX per diversos nacionalismes europeus, volia significar «renovació» enfront de la «vella» política, en aquest cas davant la dels regionalistes. En segon terme, perquè les entitats aplegaven majoritàriament joves, encara que, almenys fins en aquell moment, estiguessin fortament tutoritzades per elements adults dels casals de la Unió Catalanista, a partir dels quals naixien. Aquesta tendència havia començat a canviar el 1916 arran de l'enfonsament organitzatiu de la Unió[7].

El nom de guerra «La Falç», que definiria la nova Joventut Nacionalista, va ser proposat per Enric Fontbernat en el marc de la reunió fundacional, una denominació amb clara referència als versos «Bon cop de falç!» de la versió de 1899 d'Emili Guanyavents de la cançó *Els Segadors*. Aquest himne s'havia anat propagant des del tombant de segle principalment a través dels orfeons, molt lligats a l'expansió del nacionalisme català, i en aquests anys ja es trobava present en les manifestacions al carrer dels intransigents, principalment en l'ofrena floral a Rafael Casanova cada 11 de setembre[8].

La denominació escollida era ben poc original. Des del desembre de 1912 a Balaguer es publicava el periòdic mensual de propaganda nacionalista, adherit a la Unió Catalanista, *La Falç*, que vers el 1920 acabaria en mans de la Lliga. A Malgrat de Mar, ja existia una Joventut La Falç, que també publicava el periòdic quinzenal, *La Falç*, des de l'agost de 1916, i que sortiria fins al 1918. I al poble del costat, a Pineda de Mar, també a la fi de 1916 havia aparegut *La Falç, periòdic nacionalista quinzenari de Pàtria, Literatura i Humor*, pertanyent al Centre Pinedenc. Segurament, els membres de la Joventut i el Centre

[5] J. Colomer: «Martí i Julià: notas para una biografia política», tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1975, pp. 214-220.

[6] «El 11 de setembre», *L'Intransigent* (19-IX-1918), n. 3, p. 2.

[7] J. R. Gillis: *Youth and History. Tradition and Change in European Age Relations, 1770-Present*, Academic Press, Londres:1981, pp. 37-93; J. Colomer: «Martí i Julià...», cit., pp. 225-230.

[8] J. Ayats: *Els Segadors: de cançó eròtica a mite nacional*, L'Avenç, Barcelona:2011, pp. 150-160; P. Anguera: *Els Segadors: com es crea un himne*, Dalmau, Barcelona:2010, pp. 124-137.

d'aquests dos nuclis estaven relacionats. No sembla, però, que cap d'aquests no intervingués en la fundació de l'entitat barcelonina[9].

El consell directiu fundacional de La Falç el van formar Pere Muntané Aurell, de vint-i-cinc anys, com a president; Jaume Blanch Benet com a vicepresident; el soci figuerenc del CADCI de disset anys, més endavant agent d'assegurances, Miquel Albert Barris, com a secretari; el dependent del magatzem de somiers del carrer Tallers, Ricard Salvadó Llacer, com a vicesecretari; l'aprenent de pintor escenògraf Josep Folch Capdevila, que als anys trenta obriria un negoci de brodats mecànics, com a tresorer; el soci del CADCI i escrivent de la Banca Nonell, Salvador Sunyol Garreta, com a comptador; i com a vocals, l'aprenent d'electricista d'Estanyol (Gironès), Enric Fontbernat, Joan Marfany Fort i Antoni Alegre[10]. Per les adhesions i professions d'aquesta primera junta tenim un indici de l'estrat social —dependents de comerç o «saltataulells», escrivents o «pixatinters», petits comerciants i empresaris, aspirants a artistes i intel·lectuals— que fornia La Falç, que no era altre que un mirall dels sectors que mobilitzava l'ultracatalanisme[11].

La Falç no era una entitat nascuda a partir de cap casal catalanista de la Unió Catalanista, ni va pretendre d'arrelar-se a un districte barceloní concret. L'estatge fundacional de La Falç va fixar-se al carrer Aragó, 135, entre els carrers Borrell i Urgell, al districte VI, l'esquerra de l'Eixample. Però fins al 1923, la nova Joventut va comptar amb sis locals: al carrer Baix de Sant Pere, 55, pral., compartint seu amb l'Schola Orpheonica, a partir de gener de 1919; al carrer Sant Honorat, 7, al febrer de 1920; a l'abril de 1921, al carrer Tantarantana, 8, pral., a l'abril de 1921; al carrer Jaume Giralt, 4, l'any 1922; i en començar el setembre de 1923, una setmana abans del cop de Primo de Rivera, al carrer Salmeron, 56, pral. —avui Gran de Gràcia[12].

L'ideari de La Falç en la seva primera etapa (1918-1923) és representatiu del conjunt de les entitats del catalanisme radical. Emmarcat en la concepció ideològica nebulosa pròpia de l'ultracatalanisme, herència en bona manera

[9] J. Torrent i R. Tasis: *Història de la premsa catalana*, Bruguera, Barcelona:1996, vol. 2, pp. 80 i 431.

[10] *La Vanguardia* (9-VIII-1918), p. 3; *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, I (22-I-1921), p. 4.

[11] E. Ucelay da Cal: «La iniciació permanent; nacionalismes radicals a Catalunya des de la Restauració», Actes del Congrés Internacional d'Història «Catalunya i la Restauració, 1875-1923», Centre d'Estudis del Bages, Manresa:1992, pp. 127-134.

[12] M. Albert Barris: «Memòries», cit.; «Noticiari», *L'Intransigent* (24-I-1919), p. 4; *L'Intransigent* (19-IX-1918), p. 4; *L'Intransigent* (24-I-1919), p. 4; *L'Intransigent* (7-II-1920), p. 4; *L'Intransigent* (10-IV-1921), p. 4; «Noticiari», *L'Intransigent* (17-IV-1919), p. 4; «Polítiques», *L'Intransigent* (10-IX-1920), p. 2; «Acte inaugural», *L'Intransigent* (22-IV-1921), p. 3; *La Vanguardia* (9-VIII-1919), p. 2; *La Vanguardia* (15-III-1919), p. 4; *La Vanguardia* (4-IX-1923), p. 6.

de les posicions de la Unió Catalanista, aquest girava entorn de tres eixos: un separatisme poc concret, el rebuig a participar en la contesa electoral, i un tarannà socialitzant present, però encara incipient.

La Falç reivindicava una sobirania nacional catalana mitjançant un pacte amb un estat espanyol o ibèric, sense concretar si la base d'aquest havia de ser federal, confederal o estatutari. Encara que no era l'habitual, en ocasions, aquest separatisme podia presentar-se com a integral o independentista, amb proclames ambigües i abrandades com, per exemple, «la defensa de la Santa Intransigència Nacionalista», sense fornir-les de major contingut[13].

L'entitat, fins que el 1921 no viraria, a contracor, el seu posicionament accedint a recolzar un partit polític, mantindria el seu antielectoralisme, que no apoliticisme. La visió de la contesa electoral com un afer corrupte i ineficaç era heretat dels plantejaments inicials del nacionalisme català. Aquest, presentant-se com a regenerador del marc espanyol, rebutjava les eleccions considerant que el catalanisme en el seu conjunt no havia de desgastar-se, ni enfrontar les seves diferents tendències fins que no s'hagués produït per complet el «despertar» nacional[14].

D'altra banda, l'apropament del nacionalisme català als obrers serà una constant en La Falç i les entitats germanes posicionades en l'espectre polític de l'esquerra sorgides en aquest període. La crítica a la Lliga per voler-se apropiar de *tot* el nacionalisme, i el fet de projectar enfront dels obrers una imatge d'aquest com a conservador era vist com un dels grans mals a vèncer per anar més enllà d'una mancomunitat de serveis de diputacions —la Mancomunitat— i per *recatalanitzar* Catalunya.

Aquests tres eixos de l'ideari de La Falç eren bàsicament el reflex del pensament polític dels seus quadres, formats pels joves més polititzats i, en aquest cas, més radicalitzats al si del catalanisme. Eren aquests qui dominarien els òrgans de premsa, representarien l'entitat en l'agermanament amb organitzacions similars, assistint a conferències i actes d'afirmació nacionalista. Però el gruix de socis de l'entitat, malgrat sentir-se còmode o, potser, sense sentir-se aliè a aquest ideari, veia en La Falç, eminentment, una oportunitat de lleure. L'interès permanent, tot i que infructuós en general, en polititzar el gruix de socis seria un dels majors maldecaps dels elements directius fins a l'any 1923[15].

[13] M. Albert Barris: «Memòries», cit.; «Noticiari», *L'Intransigent* (24-I-1919), p. 4; *L'Intransigent* (19-IX-1918), p. 4; *L'Intransigent* (24-I-1919), p. 4; «Acte nacionalista», *L'Intransigent* (1-IX-1918), n. 1, p. 4; J. M. Rodés i E. Ucelay da Cal: «Amadeu Bernadó, una vida significativa», *L'Avenç*, XII:11 (1978), pp. 50-53; J. Pons Garlandi: *Un republicà enmig de faistes*, Ed. 62, Barcelona:2008, p. 30.

[14] J. Colomer: *La temptació...*, *op. cit.*, p. 19.

Entre alguns d'aquests socis de La Falç poc o gens polititzats que, en canvi, destacarien en la política dels anys trenta hi havia Josep Tarradellas, de Cervelló (Baix Llobregat), aleshores un dependent de comerç i soci del CADCI, de dinou anys; el balaguerí, de vint anys, Josep Carner-Ribalta, secretari de Francesc Macià en l'exili d'aquest durant la dictadura de Primo; el barceloní Joan Alavedra, secretari particular de Macià quan aquest fos president; o Joan Pons, aleshores soci del CADCI i després membre de l'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)[16].

En aquesta primera etapa, però, aquests i altres socis buscaven majoritàriament participar els dissabtes al vespre i els diumenges en les ballades i audicions de sardanes, les excursions als afores de Barcelona, els quadres escènics i danses representades pel propi elenc teatral o l'esbart de l'entitat, els esports amb l'equip de futbol La Falç F.C. i, molt menys, en conferències, actes d'afirmació nacionalista a ciutat i rodalies. Totes aquestes oportunitats de lleure s'aconseguien per una quota mensual de seixanta cèntims —cal tenir en compte que un diari ultracatalanista costava deu o vint cèntims[17].

Però, a més, l'entitat oferia l'oportunitat de socialitzar-se i conèixer noies, perquè per dinamitzar les diferents activitats comptava també amb una secció femenina. Aquest Grop Feminal tenia una junta directiva pròpia, de la qual sobresortien noms com Rosa Llop Ribas —qui als anys trenta duria amb la seva germana un negoci de xipells, fantasies i tuls per a senyores—, Dolors Marfany Fort, Isabel Folch Capdevila, Assumpció Esteve Cels, i Rosa Aubesart Coca, germanes o familiars dels directius de l'entitat[18].

En aquest primer període va ser, eminentment, la capacitat de La Falç per organitzar activitats el que va mantenir-la viva i va donar-li el relleu que no aconseguirien la majoria d'entitats ultracatalanistes de Barcelona. La Falç comptava al gener de 1919 amb uns dos-cents associats i al setembre de 1920 amb uns tres-cents[19].

[15] E. C. Roqué: «Contrast», *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, 5 (1-IV-1921), p. 2.

[16] J. Esculies: *Josep Tarradellas (1899-1936). Dels orígens a la República*, Dau, Barcelona:2012; J. Carner-Ribalta: *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló*, Edicions Catalanes de París, París:1972, p. 140; J. M. Roig i Rosich: «Joan Alavedra, un escriptor romàntic. Apunts per a una biografia», a J. Alavedra: *Francesc Macià: el camí cap a la presidència de la Generalitat (1859-1926)*, Curial, Barcelona:1993, pp. 27-28; J. Pons Garlandí: *Un republicà...*, *op. cit.*

[17] Existeixen nombroses referències. A tall d'exemple: «Noticiari», *L'Intransigent*, 9 (31-X-1918), p. 4; «Míting d'Afirmació Nacionalista», *L'Intransigent*, 10 (7-XI-1918), p. 2; «La Falç F.C», *L'Intransigent*, 36 (27-XI-1919), any II, p. 3; *La Vanguardia* (8-II-1920), p. 6.

[18] *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, 1 (22-I-1921), p. 4.

[19] *La Vanguardia* (13-VI-1920), p. 6.

Des de novembre de 1918, La Falç era una entitat ja preeminent entre les del catalanisme radical que van viure l'eufòria de la victòria dels Aliats en la Primera Guerra Mundial. L'entitat va apressar-se a felicitar, a través del consolat dels Estats Units, el president nord-americà Woodrow Wilson, en qui l'ultracatalanisme havia dipositat les esperances com a introductor del vague concepte d'autodeterminació per resoldre plets nacionals en el marc de la Conferència de Pau de París que havia de traçar les noves fronteres d'Europa[20].

A partir d'aquest moment, a través de la campanya autonomista impulsada per la Lliga, els membres més polititzats de La Falç van participar de ple en la radicalització del catalanisme[21]. Exterioritzaven aquesta intransigència durant la fi de 1918 i els primers mesos de 1919 en manifestacions de catalanitat per la Rambla, que sovint acabaven amb batusses amb els ultraespanyolistes i eren dissoltes a garrotades o cops de sabre de la policia i l'exèrcit. Entre els directius que arran d'aquestes van passar per la presó entre 1918 o 1923 es troben Manuel Sandé, Lluís Bru i Joan Marfany[22].

Una de les distraccions preferides pels intransigents de La Falç era dur a terme accions rebentaires dels mítings de la Lliga[23]. El personatge més vilipendiat era Francesc Cambó, com a paradigma de la *realpolitik* i de l'intervencionisme en la política estatal[24]. Fins al punt que, quan feia dies que no participava en cap míting, els nacionalistes radicals se'n burlaven exclamant: «Què té en Cambó que no parla? Té una falç atravessada a la gola!»[25] Un joc de paraules amb el nom de l'entitat que, de ben segur, al líder regionalista no li devia fer gràcia de recordar quan anys després patí el càncer de laringe[26].

[20] «Noticiari», *L'Intransigent*, 9 (31-X-1918), p. 4; E. Ucelay da Cal: «Wilson i no Lenin: l'esquerra catalana i l'any 1917», *L'Avenç*, 9 (1978), pp. 53-58.

[21] «Acte d'afirmació nacionalista», *L'Intransigent*, 18 (11-I-1919), any II, p. 4; «Noticiari», *L'Intransigent*, 19 (17-I-1919), any II, p. 4; *La Vanguardia* (4-IX-1923), p. 6.

[22] N'hi ha nombroses referències. A tall d'exemple: «Noticiari», *L'Intransigent*, 29 (17-IV-1919), any II, p. 4; «Noticiari», *L'Intransigent*, 30 (24-IV-1919), any II, p. 4; «Noticiari», *L'Intransigent*, 31 (5-VI-1919), any II, p. 4; *La Vanguardia* (27-IX-1919), pp. 3-4; «El perquè d'una actitud», *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, 1 (22-I-1921), p. 3.

[23] X. Ferrés: *Diàlegs a Barcelona. Josep Tarradellas i Antoni Gutiérrez Díaz*, Laia/Ajuntament de Barcelona, Barcelona:1985, p. 16; E. Udina: *Tarradellas. L'aventura d'una fidelitat*, Ed. 62, Barcelona:1978, pp. 38-42.

[24] A. Rovira i Virgili: *Els polítics catalans*, Galba, Barcelona:1997, pp. 175-185; J. R. Llobera: «La formació de la ideologia nacionalista catalana», *L'Avenç*, 63 (1983), pp. 650-661.

[25] M. Albert Barris: «Memòries», cit.

[26] B. de Riquer: «Política, negocios y liderazgo: el caso de Francesc Cambó», a L. Mees i X. M. Núñez Seixas (coords.): *Nacidos para mandar. Liderazgo, política y poder. Perspectivas comparadas*, Tecnos, Madrid:2012, pp. 153-179; J. Pabon: *Cambó, 1876-1918*, Alpha, Barcelona:1952.

No obstant això, la Lliga veient que, ben encaminats, els joves intransigents podien en un futur ser votants seus i veient també l'embranzida de La Falç i el seu nombre creixent de socis, va proposar a la direcció d'entrar a formar part de la seva disciplina. L'oferta es va rebutjar per considerar aquest partit reaccionari, i va generar el sentiment contrari, que estimulà l'entitat a accentuar la nota cap a l'esquerra. D'altra banda, hi havia socis a La Falç, com el poeta de la Selva del Camp (Baix Camp) Ventura Gassol, que també n'eren de la Joventut Nacionalista de la Lliga[27].

La Falç va ser una de les entitats més actives a l'hora d'impulsar una unitat d'acció de les diferents agrupacions que anaven sorgint en l'ultracatalanisme, conscient que la disgregació dificultava la coordinació i facilitava la dissolució de les seves manifestacions[28]. Però, si bé a les activitats emblemàtiques —com l'ofrena floral de l'11 de setembre, els homenatges a Pau Claris o al psiquiatre Domènec Martí i Julià, expresident de la Unió Catalanista mort el juny de 1917— les entitats intransigents hi acudien plegades, la unió en una única entitat o en una federació, repetint l'esquema de la UC, no era possible. Malgrat un grau elevat de doble i triple militància dels seus membres, hi havia certa competència per veure qui era més intransigent i es feia més visible[29].

En començar el desembre de 1918, la junta de La Falç va viure la seva primera renovació per afrontar les vacants que havia causat l'epidèmia de grip de la tardor. Josep Isern va esdevenir president, tot substituint el difunt Muntané[30]. En la primera etapa de l'entitat no hi havia establerta una periodicitat en la renovació dels càrrecs. Si es pretenia complir uns terminis o limitar el mandat, no es va complir. D'altra banda, els estatuts d'aquest període no han aparegut per comprovar-ho[31].

[27] M. Albert Barris: «Memòries», cit.; E. Fort: *Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya*, Edhasa, Barcelona:1979, pp. 76-77.

[28] «Joventut Nacionalista La Falç», *L'Intransigent*, 3 (19-IX-1918), p. 4.

[29] N'hi ha nombroses referències. A tall d'exemple: «Noticiari», *L'Intransigent*, 1 (1-IX-1918), p. 4; «Noticiari», *L'Intransigent*, 34 (26-VI-1919), any II, p. 4; «Reunió de joventuts», *L'Intransigent*, 4 (26-IX-1918), p. 4.

[30] J. Blanc: «En memòria de l'amic», *L'Intransigent*, 4 (26-IX-1918), p. 4; «Noticiari», *L'Intransigent*, 4 (26-IX-1918), p. 4; «Obituari», *L'Intransigent*, 8 (25-X-1918), p. 2; «Noticiari», *L'Intransigent*, 14 (6-XII-1918), p. 4.

[31] «Noves», *L'Intransigent*, 39 (1-X-1920), p. 4; *L'Intransigent*, 40 (22-X-1920), p. 4.

Macià, president honorari

El febrer de 1919, Francesc Macià, aleshores diputat a Corts, va impulsar la creació de la Federació Democràtica Nacionalista (FDN). Aquest partit polític aspirava «a reunir tots els elements demòcrates i nacionalistes de Catalunya» i concretava el seu intent fallit de la tardor anterior de fundar el Partit Obrer Nacionalista, capaç d'aplegar les reivindicacions dels treballadors, sobretot els del sector serveis, com els afiliats al CADCI, i sintetitzar-les amb el catalanisme exaltat[32].

Alguns centres nacionalistes com el Grup La Barricada, Joventut Nacionalista Sang Nova o el Grop Joventut L'Avençada, van adherir-se a la FDN. La Falç, però, malgrat assistir a les reunions convocades per Macià, no ho va fer. En ocasions s'ha atribuït a Macià l'impuls de crear La Falç. Però no va ser fins al diumenge 27 juny de 1919 que en la junta general ordinària de socis va acordar-se per unanimitat nomenar-lo president honorari seu[33].

Aquell dia va sortir escollida també una nova junta amb Lluís Bru Jardí que substituí Isern a la presidència. Bru, originari de Tivissa (Ribera d'Ebre), aleshores de vint-i-cinc anys, havia fet d'escrivent en un bufet d'advocats i de mestre, i seria un dels presidents emblemàtics de la Joventut[34].

La Falç va tenir una relació particular amb Macià. Malgrat declarar-lo president honorari, a la pràctica, a causa de l'antielectoralisme dels membres del seu consell directiu, no es va traslladar en una adhesió incondicional a la seva política, ni als seus intents de vertebració de la FDN, llevat d'adhesions personals com la del mateix Bru. Per tant, l'afirmació que La Falç era una entitat «macianista» cal prendre-la en el sentit que, a través del càrrec honorari, els quadres dirigents li mostraven la seva simpatia, però fins a l'inici dels anys trenta la comunió no fou total[35].

L'FDN tenia la seu a l'edifici del carrer Sant Honorat, núm. 7, on també s'hostatjaven altres entitats catalanistes, entre els quals el Centre Nacionalista Català. Al febrer de 1920 mentre, precisament, el partit de Macià fracassava en les eleccions municipals[36], La Falç va canviar de local per traslladar-se al

[32] I. Molas: «Federació Democràtica Nacionalista (1919-1923)», *Recerques*, 4 (1973), pp. 137-153; «Acció Nacionalista», *L'Estat Català*, 14 (1-VI-1923), any II, p. 4.

[33] E. Udina: *Tarradellas...*, *op. cit.*, p. 37. És incorrecta la versió que va aparèixer al *Butlletí de La Falç*, 11 (gener-febrer 1934): «Macià va ser nomenat President honorari de la nostra Joventut, el qual tingué lloc el 8 de setembre de 1918».

[34] *La Vanguardia* (18-VII-1919), p. 3.

[35] «Salutació», *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, I (22-I-1921), p. 1; *Butlletí de La Falç*, 11 (gener-febrer 1934), p. 3.

mateix edifici que la Federació. Aprofitant aquest fet, al juny, La Falç va organitzar un acte d'homenatge a Macià per lliurar-li un pergamí amb el seu nomenament. Feia tres mesos que l'entitat havia presentat públicament la seva bandera, després d'iniciar una col·lecta per costejar-la un any i mig abans.

Des del gener de 1921, La Falç va començar a editar el butlletí mensual, *Esquerra*, de dues pàgines en format llençol a tres columnes. La publicació constatava la volada que havia pres l'organització i la voluntat dels seus directius d'incidir en els seus afiliats i també de gaudir de certa autonomia de publicacions com *L'Intransigent*, dominades per Domènec Latorre i el Grop Joventut L'Avençada. *Esquerra*, però, tindria una vida curta. Tan sols veurien la llum sis números d'aquesta publicació mensual, que seria clausurada per la censura governativa al maig[37].

Fou en aquest moment que l'entitat va començar a plantejar obertament a través del seu òrgan la necessitat de participar en les conteses electorals, encara que, de moment, continués mantenint-se independent per considerar que cap partit polític no la representava[38].

L'adhesió a Acció Catalana (1922-1923)

Després del fracàs del projecte estatutari en començar l'any 1919, cada vegada van sorgir més crítiques a la tàctica iniciada per la Lliga al juliol de 1917 a partir de l'Assemblea de parlamentaris d'anar a una renovació de l'Estat *des de dins*, amb la participació dels regionalistes en successius governs espanyols. Fins al punt que, a partir de novembre de 1921, en un sector la Joventut Nacionalista de la Lliga va prendre cos la idea de convocar un acte que transcendís el límit d'aquest partit per revisar la política catalana en general.

La plataforma per fer-ho va batejar-se amb el nom de Conferència Nacional Catalana i es va celebrar els dies 4 i 5 de juny de 1922 a l'Orfeó Gracienc. En la seva organització van contribuir-hi també exmilitants de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), i republicans ara independents, com Antoni Rovira i Virgili. La Falç i altres organitzacions ultracatalanistes com la Joventut Els Néts dels Almogàvers, així com els periòdics *L'Intransigent* i *La Tralla*, van adherir-se a la celebració de la Conferència.

[36] E. Ucelay da Cal: «Protagonistes cercant una base: els separatistes catalans en la resistència a la monarquia dictatorial (1923-1931)», *L'Avenç*, IV:37 (1981), pp. 42-50.

[37] Al mes de març es van editar dos números.

[38] «Nacionalistes de Catalunya», *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, 1 (22-I-1921), p. 2.

Macià considerava que la Conferència no era més que una mera tàctica lligaire. Amb tot, va assistir-hi acompanyat, entre altres, de Lluís Bru, a títol personal, no pas en representació de La Falç. El líder de l'FDN va proposar crear un «estat català» a través de tàctiques militaristes, una posició que va semblar massa radical a la majoria. Això va fer que es desmarqués de les conclusions de la Conferència i que poc després, a partir de l'FDN, creés el moviment insurreccional Estat Català com a plataforma de les seves tesis[39].

D'altra banda, la Lliga va advertir els participants del seu partit que si hi assistien serien expulsats. Sense pretendre-ho, la Conferència derivà en la constitució d'un nou partit, Acció Catalana, que esdevingué una organització política de centre, contrària a l'oligarquia de la Lliga, però també a les idees socialitzants. Aquests plantejaments, com gairebé tot en el nacionalisme català, tenien uns límits difusos.

Acció Catalana va establir dos eixos bàsics d'actuació: l'esforç per la catalanització de Catalunya, que s'anomenà «treballar per la Catalunya endins»; i la internacionalització del plet català en el marc de la Societat de Nacions o l'acció per «la Catalunya enfora»[40]. El nou partit no era, com en ocasions se l'ha batejat per desacreditar-la, una simple «lligueta», és a dir un apèndix de la Lliga amb participació de les joventuts. Tampoc no era un simple aplec d'intel·lectuals.

En poc de temps, Acció va aconseguir l'adhesió d'una xarxa important de centres, agrupacions i casals catalanistes, i va arribar a englobar segments del nacionalisme radical, malgrat que en principi aquest no era el seu propòsit. Per ampliar la seva base, nacionalistes simpatitzants amb les orientacions d'Acció Catalana van teixir una estratègia per dominar les entitats ultracatalanistes promovent l'assalt a les direccions respectives. Durant la segona meitat de 1922 i la primera de 1923 van agafar posicions en les diferents entitats intransigents.

En el cas de La Falç l'assalt va tenir lloc el dissabte 10 de febrer de 1923. Durant la celebració de la junta general extraordinària, va votar-se un nou consell, que representava un canvi complet respecte als anteriors. Pere Badosa, propietari d'una ortopèdia, va ser nomenat president. Lluís Bru, president des de juny de 1919, passava a la secretaria. A més, en aquells moments era

[39] F. Macià: «La Conferència Nacional Catalana», *La Tralla* (13-I-1922), p. 3; «Entrevista a Macià recollida de *L'Ideal* de Lleida», *La Tralla* (21-VII-1923), p. 3; E. Ucelay da Cal: «Estat Català», a I. Molas (ed.): *Diccionari dels partits polítics de Catalunya segle XX*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona:2000, pp. 85-86.

[40] Montserrat Baras: *Acció Catalana. 1922-1936*, Curial, Barcelona:1984, pp. 11-15; J. Casassas: *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*, Curial, Barcelona:1980, pp. 260-267.

jutjat per un delicte de lesa pàtria arran d'un article aparegut a *Esquerra*. A l'estiu Bru acabaria marxant a l'exili per evitar la presó[41].

A banda d'ell, dels deu càrrecs del consell, continuaven a la junta tres noms que havien ocupat càrrecs en juntes anteriors. La resta eren nous. En la següent junta de la qual ha quedat constància, del febrer de 1923, ja només continuà Antoni Alegre dels noms de l'etapa d'abans d'Acció Catalana[42].

Una vegada escollida la junta, a proposta de diversos socis va tractar-se la qüestió d'adherir la Joventut a Acció Catalana, que va ser acceptada[43]. Des de febrer de 1923, La Falç va passar a estar sota la disciplina del nou partit. El mateix va passar en altres entitats com el Casal Nacionalista Martinenc i, de retruc, la seva secció de propaganda —només aparentment autònoma— Els Néts dels Almogàvers.

L'adhesió de La Falç a Acció Catalana i els seus postulats, però, no va suposar que Macià deixés de ser president honorari de l'entitat, una mostra més que les fronteres entre grups nacionalistes eren més laxes del que s'ha apuntat[44]. Des de juliol, l'organització va publicar el *Butlletí de La Falç*, que mostrava la voluntat de treballar per la «Catalunya endins»[45]. Del nou òrgan, que constava de sis pàgines en format quartilla a una única columna, només se'n van publicar tres números, fins al setembre.

Malgrat els canvis en la direcció i l'adhesió a Acció Catalana, La Falç va continuar organitzant les activitats que l'havien fet créixer. Tot i que les conferències van incloure ponents més dispars, des de Ventura Gassol fins a Rafel Campalans, passant per Lluís Nicolau d'Olwer o un dels clàssics de la Unió Catalanista, Josep Grant i Sala. També continuaven els actes d'afirmació nacionalista, excursions, sardanes i teatre, entre d'altres[46]. Així mateix, sovin-

[41] «Causes», *La Tralla* (7-X-1922), p. 3; «Una nova condemna», *La Tralla* (14-X-1922), p. 5; «La condemna de Lluís Bru», *La Tralla* (21-X-1922), p. 2; A. Planas: «Lluís Bru i Jardí, de la Falç al Parlament», *Esquerra Nacional*, 125 (27-I i 2-II-2009), p. 10; J. Casals Baró: «Endreça», *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 3 (setembre 1923), p. 4.

[42] Vegeu l'apèndix d'aquest article.

[43] «La J.N. La Falç», *La Publicitat* (9-II-1923), p. 2; *La Publicitat* (10-II-1923), p. 1; Montserrat Baras: *Acció Catalana...*, *op. cit.*, pp. 20-21.

[44] «La J.N. La Falç», *La Publicitat* (20-II-1923), p. 3; «Entitats adherides a Acció Catalana», *La Publicitat* (28-III-1923), p. 1; «Adhesió a Acció Catalana», *La Publicitat* (12-V-1923), p. 1; Un nét dels almogàvers: «El Casal Nacionalista Martinenc ha mort», *La Tralla* (19-V-1923), p. 4; «Acte d'Afirmació Nacionalista a Torelló», *La Tralla* (30-VI-1923), p. 4; «El Míting de les Borges Blanques», *La Tralla* (21-X-1922), p. 4.

[45] P. Badosa: «Als nacionalistes catalans», *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1 (1923), p. 1; Un de La Falç: «Orientacions», *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1 (1923), pp. 2-3.

tejaven les trobades amb grups nacionalistes de comarques o de municipis d'on procedien els directius de l'entitat. Aquests contactes facilitaven que els nuclis de comarques es vinculessin a Acció Catalana. És el cas de la Joventut Nacionalista de Torelló, que compartia socis amb La Falç i va adherir-se al nou partit[47].

El clandestí Humorístic Club (1923-1930)

Des del 13 de setembre de 1923 les mesures governatives de la dictadura van dificultar l'existència de La Falç, i la majoria d'entitats, centres i casals catalanistes van acabar tancant o, en casos com el CADCI, van seguir operant però presos pel Sindicat Lliure[48].

En els set anys de dictadura, alguns dels membres de La Falç que van romandre a Barcelona, com Miquel Albert, van continuar reunint-se sota la denominació de l'Humorístic Club. L'abast de les seves accions, si és que en van fer cap més enllà de trobar-se, es desconeix. D'altra banda, segurament a causa de la procedència del nord de Catalunya d'alguns dels seus membres directius com el mateix Albert, aquesta entitat va aconseguir domiciliar-se al carrer del Pi, núm. 7, seu del Casal de l'Ateneu Empordanès i del Centre Excursionista de Catalunya[49].

Durant la dictadura el nacionalisme radical i el separatisme genèricament varen experimentar un auge important. L'atac constant i evident de l'Estat contra qualsevol manifestació de catalanitat per mínima que aquesta fos —com

[46] *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1 (1923), p. 4; *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 2 (agost de 1923), p. 3; J. Casassas: «Els quadres del regionalisme. L'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins el 1914», *Recerques*, 14 (1983), pp. 7-32.

[47] «Aplec de Joventuts Nacionalistes al Vinyet-Sitges», *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 3 (setembre 1923), p. 1; «Editorial», *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 3 (setembre 1923), p. 1; J. L. Marfany: *La cultura del catalanisme*, Empúries, Barcelona:1996, pp. 293-307; J. Balletbò: «Necessitat d'actuar», *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 3 (setembre 1923), pp. 5-6.

[48] E. Udina: *Tarradellas...*, *op. cit.*, p. 49; L. M. de Puig: *Tarradellas*, Nou Art Thor, Barcelona:1989, p. 7; E. Ucelay da Cal: «Instàncies unitàries durant la crisi a Catalunya de la monarquia», *L'Avenç*, 1 (1977), pp. 35-43; còpies del llibre d'actes de la junta directiva de l'Ateneu Barcelonès, 14 i 15, ref. 221 i 222, pp. 195 i 200, i 14, ref. 221, pp. 104-106; Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià (AMTM): Fons Josep Tarradellas; «Clausura de sociedades catalanistas», *La Vanguardia* (25-IX-1923), p. 4; J. M. Roig i Rosich: *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya 1923-1930*, PAM, Barcelona:1991, pp. 515-530.

[49] M. Albert Barris: «Memòries», cit.

per exemple dur llacets amb la bandera catalana a la solapa de l'americana—, hi va contribuir de manera decisiva[50].

El gruix de La Falç, però, va quedar desmantellat. Bru havia marxat a l'exili i en començar la dictadura va romandre a París. Malgrat estar en contacte amb Macià, no va adherir-se a Estat Català, ni va participar en les seves accions. Altres membres de l'entitat, en canvi, sí que van seguir Macià a l'exili, com Josep Rovira, Ventura Gassol i Enric Fontbernat —i el seu germà Josep—, que van prendre part en el «complot de Prats de Molló», el novembre de 1926[51].

Reorganització i adhesió a l'ERC (1931-1933)

Finalitzada la dictadura, en plena «dictablanda», el gener de 1931, alguns dels exmembres de La Falç i de l'Humorístic Club van reunir-se al bar Pujol, al xamfrà dels carrers de la Boqueria i Banys Nous de Barcelona, per constituir novament l'entitat. D'entrada, van mantenir l'estatge al carrer del Pi, núm. 7, on a les acaballes de la dictadura també es reunien els comunistes catalans del Bloc Obrer i Camperol (BOC)[52].

En la reunió, Lluís Bru, retornat feia un any, beneficiat per les successives amnisties decretades, va ocupar la presidència interina de l'entitat. La vicepresidència primera interina va ser per a un altre macianista, Enric Fontbernat. Josep Tarradellas, que fins aleshores no havia passat de ser un soci més, va començar a involucrar-se en política i ocupà la vicepresidència interina segona. Miquel Albert va ocupar-se de la tresoreria[53].

No hi ha constància que Bru i Fontbernat retornessin de l'exili amb el propòsit de fer renéixer l'entitat per donar suport a Macià, ni que la refundació l'haguessin consultada amb ell. Si fou així, el gest no es va traduir amb la inclusió de membres del consell de la Joventut en les llistes municipals que

[50] S. Ben-Ami: *El cirujano de hierro. La Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*, RBA, Barcelona:2012.

[51] J. Fontbernat: *La Batalla de Prats de Molló*, Proa, Badalona:1930; A. Bladé Desumvila: *Obra Completa*, Cossetània, Valls:2000, vol. 2, p. 96; G. Cattini: *El Gran Complot. Qui va trair Macià? La trama italiana*, Ara, Barcelona:2009, pp. 175-180; E. Casademont: *L'Home dels Cent homes: aproximació a la vida i obra de Josep Fontbernat*, Ajuntaments de Bescanó i Anglès, Bescanó-Anglès:1996, pp. 63-65; A. Tona i Nadalmai: *Qui va parlar? Prats de Molló: els fets, els homes*, El Llamp, Barcelona:1984, pp. 12 i 86.

[52] M. Albert Barris: «Memòries», cit.; M. Á. Velasco (ed.): *Miquel Ferrer Sanxis. Memòries (1920-1970). 50 anys d'acció política, social i cultural catalana*, Fundació Josep Comaposada-UGT, Barcelona:2008, p. 197.

[53] «Assemblea de La Falç», *La Humanitat* (9-XI-1931), p. 1.

prepararia l'«Avi». En reorganitzar-se, però, el primer que va fer l'organització va ser trametre-li la seva adhesió i ratificar-lo com a president honorari[54].

A partir d'aleshores, l'antielectoralisme de l'entitat va quedar del tot enrere i la recuperació de La Falç de la mà dels dirigents del període d'abans d'Acció Catalana va fer que aquesta s'identifiqués plenament amb Macià. Unes setmanes després, el diumenge 22 de febrer, Tarradellas i altres membres de La Falç, cadascun pel seu costat, van rebre Macià a l'estació de Maçanet de la Selva, que retornava de l'exili. Una vegada a Barcelona, l'estatge de La Falç va ser un dels primers que va visitar el líder d'Estat Català[55].

La Falç va participar en la reunió celebrada la nit del 14 de març de 1931 a l'Avenç de Sant Andreu convocada per Estat Català per debatre l'assistència a la Conferència d'Esquerres. Macià va demanar a l'entitat que l'ajudés a convèncer els centres ultracatalanistes d'anar-hi[56]. Bru i Tarradellas van assistir-hi amb aquest propòsit. Finalment, després de vèncer nombroses reticències, La Falç, Estat Català i la resta de grups nacionalistes radicals van acordar d'assistir a la Conferència d'Esquerres, celebrada entre el 17 i 19 de març.

El 19 de març de 1931 de la Conferència en va sortir el partit de l'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), fruit de la convergència del grup de *L'Opinió*, el Partit Republicà Català de Lluís Companys, l'Estat Català de Macià i Aiguader, La Falç, una setantena d'agrupacions nacionalistes radicals i republicanes comarcals i barcelonines, i una desena de nuclis a partir de periòdics[57].

Una vegada constituïda Esquerra, el sector procedent de La Falç va mostrar-se partidari de presentar-se a les eleccions municipals convocades pel 12 d'abril, encara que el Partit Catalanista Republicà (PCR), fusió d'Acció Catalana i Acció Republicana, refusés formar un front més ampli. Aquesta posició va triomfar enfront de la reticència de Macià i Jaume Aiguader, provinents d'Estat Català, d'anar a la contesa, en una reunió celebrada la nit del 23 de març al local de La Falç[58].

[54] S[oler] B[oyls]: «Francesc Macià i el seu contacte amb La Falç», *Butlletí de La Falç*, 11 (gener-febrer 1934), p. 4.

[55] R. Arrufat: *Macià: la trajectòria política d'una figura excepcional en un poble que ha perdut la fe*, Fonoll, Juneda:2007, pp. 288-289; J. Trueta: *Fragments d'una vida. Memòries*, Ed. 62, Barcelona:1978, pp. 107-108; J. Casanovas Casacuberta: *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya*, PAM, Barcelona:1996, p. 52.

[56] S[oler] B[oyls]: «Francesc Macià...», art. cit.

[57] Maria Dolors Ivern: *Esquerra Republicana de Catalunya*, PAM, Barcelona:1988, vol. I, pp. 67-69; E. Ucelay da Cal: «La formació d'Esquerra Republicana de Catalunya», *L'Avenç*, 4 (1977), pp. 59-67.

[58] Carta de Jaume Bofill i Antoni Rovira i Virgili, d'Acció Catalana a ERC (21-III-1931); AMTM: Fons ERC, 1931; Maria Dolors Ivern: *Esquerra...*, *op. cit.*, p. 77; E. Fort: *Gassol...*,

La campanya electoral de l'ERC va ser dirigida per Tarradellas, que aquells dies començava a fer de secretari de Macià, des de l'estatge de La Falç[59]. Després de guanyar les eleccions municipals, el 14 d'abril fou el tresorer interí de La Falç, Miquel Albert, qui va trucar a casa de l'industrial d'Estat Català Jaume Creus, al carrer Aldana, per alertar Macià que Companys acabava de proclamar la República a l'Ajuntament de Barcelona. Sembla que Tarradellas es trobava amb l'«Avi» en aquells moments i que en arribar a la plaça Sant Jaume, després de passar pel consistori, aquest hauria entrat amb Albert i altres membres de l'entitat al Palau de la Diputació[60].

A partir de la Conferència d'Esquerres i de l'adhesió a l'ERC, a final d'abril la Joventut Nacionalista La Falç va denominar-se La Falç-Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya. Definint-se com «una entitat d'ideari nacionalista d'esquerra, liberal i democràtic que té per objecte el treballar pel reconeixement del màxim dels drets individuals i col·lectius dels catalans»[61]. Aquesta declaració concretava l'ideari de l'entitat en un grau superior al període fins a 1923, però que tampoc no anava gaire lluny.

La Falç formava part de l'entramat d'entitats de l'ERC, que disposava d'una organització indirecta i, per tant, eren els nuclis com aquesta els veritables òrgans d'enquadrament del partit. La seva vida estarà a partir d'ara, òbviament, vinculada al partit, però mantenint un marge de vida propi[62].

op. cit., pp. 156-157; J. B. Culla Clara: «L'altra cara del 14 d'abril», *L'Avenç*, IV:26 (1980), pp. 56-61; J. M. Francés: *Memorias de un cero a la izquierda: cincuenta años de la vida de una ciudad y de cuatro continentes a través de los recuerdos de un hombre perfectamente gris*, Olimpo, Mèxic (D.F.):1962, pp. 646-647.

[59] J. Casanelles: *Joan Casanelles i Ibarz (1904-1986). Memòries i biografia*, a cura de Joan B. Culla i Clara, Ajuntament de Barcelona, Barcelona:1996, p. 112; J. Casals i R. Arrufat: *Catalunya poble dissortat*, J. Vila Fontserè, Barcelona:1933, p. 204.

[60] Llista d'autoritzacions d'entrada al Palau de la Diputació (14-IV-1931); AMTM: Fons República Catalana. J. Soler Serrano: *Conversaciones con Tarradellas*, Semay, Madrid:1977, p. 41. Aquest punt i la seva entrada amb Miquel Albert Barris posa un punt de dubte a la versió de Tarradellas, qui assegurava que ell era amb Macià en el moment que aquest va anar cap a l'Ajuntament. Es la versió que hem acceptat, perquè no hi ha fonts que corroborin el contrari, és a dir, que Tarradellas no era al carrer Aldana.

[61] *Butlletí de La Falç*, 4 (març 1933), pp. 6 i 10-11; «Assemblea de La Falç», *La Humanitat* (9-XI-1931), p. 1.

[62] No hi ha una opinió uniforme sobre si l'organització d'ERC era indirecta —l'entitat adherida com a ens principal— o directa —el militant com a centre. I. Molas: *Lliga Catalana*, Ed. 62, Barcelona:1972, pp. 9-12, és partidari de la primera, com també ho és l'autor d'aquest article, mentre que Maria Dolors Ivern: *Esquerra Republicana de Catalunya*, PAM, Barcelona:1989, vol. II, pp. 213-217, considera que la segona és la definició més escaient.

Tal com havia fet abans de la dictadura, l'entitat aviat va desplegar una important activitat des de les seves seccions de cultura, esbarjo, excursions i femenina, més enllà de la política i els mítings d'afirmació nacionalista[63]. El resultat d'aquesta activitat incessant i la possibilitat de la múltiple militància faria que, en dos anys, l'entitat comptés amb mig miler d'associats, una xifra sorgida de la mateixa organització que, si bé podria ser inflada, tampoc no permet d'escatir quants eren militants.

En aquesta nova etapa, el marc ideològic lax de La Falç va permetre que s'hi associessin figures tan dispars políticament com Joan Lluhí Vallescà, Pere Comas, Antoni Xirau i Joan Casanelles —procedents de l'anomenat grup de *L'Opinió*—, exmembres d'Estat Català com Gassol, Jaume Creus, Joan Baptista Soler Bru i Nicolau Battestini, i intransigents nouvinguts com Josep Dencàs, a més de membres de la primera etapa[64].

Arran del domini d'ERC de la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona, nombrosos elements van veure en l'opció d'afiliar-se a alguna de les entitats adherides a Esquerra una via per aconseguir feina. Per donar cabuda a tots els grimpadors, el nombre de càrrecs del consell permanent de l'organització va passar de la dotzena de mitjana, que havia tingut fins a la dictadura, a setze. Un dels més crítics amb aquesta situació era Miquel Albert, qui considerava que La Falç «d'una entitat puritana es convertí en una Borsa de Treball [sic] del funcionarisme oficial»[65].

L'entitat i la seva direcció també van treure un rèdit de l'augment d'afiliats. Més enllà de les quotes, la importància del nombre de socis consistia en el fet que en els congressos d'Esquerra s'atorgava un vot per cada vint-i-cinc militants d'una organització, d'acord amb els estatuts del partit. De les més de sis-centes entitats adherides a ERC, només quatre entitats barcelonines i altres quatre de fora de Barcelona superaven La Falç en nombre de socis[66].

[63] N'hi ha nombroses referències. A tall d'exemple: «Actes de propaganda d'Esquerra Republicana», *La Humanitat* (13-VIII-1932), p. 2; «Pere Comas a La Falç», *La Humanitat* (7-IX-1932), p. 3.

[64] *Butlletí de La Falç*, 1 (desembre/gener 1933), pp. 5 i 10.

[65] M. Albert Barris: «Memòries», cit.

[66] Les entitats barcelonines eren l'Avenç de Sant Andreu (725), el Centre Català d'Esquerra Republicana d'Hostafranchs (668), el Centre Republicà Català del Dte. V de Barcelona (650) i el Casal Català de l'Esquerra de l'Eixample (622), i de les de fora de Barcelona la superaven només la Joventut Republicana Lleida (948), la Fraternitat Republicana de Terrassa (920), el Centre Democràtic Republicà de les Borges Blanques (700) i el Casal Català Republicà Sant Jaume de Llierca a Girona (600), segons «El II Congrés Ordinari d'Esquerra Republicana de Catalunya», *La Humanitat* (24-VI-1933), p. 8. A. González Vilalta: «Militància i implantació territorial d'ERC a les comarques de Barcelona (1932-1934)», a *Republicans i republicanisme*

Aquesta, per tant, aviat va esdevenir una eina important com a plataforma d'idees i de pressions. Controlar o tenir ascendent sobre les persones que formaven la seva comissió permanent resultava molt útil en una estructura tan federativa i alhora tan desorganitzada com Esquerra[67].

La nova situació va permetre a La Falç traslladar el seu estatge al que seria l'emplaçament definitiu, a la Rambla de les Flors, núm. 30, un ampli local que comptava amb un cafè i una biblioteca. Allí va tenir lloc l'assemblea extraordinària de socis del 8 de novembre de 1931 que va confirmar els càrrecs fins aleshores interins sorgits de la reunió al bar Pujol[68].

Després de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, el 20 de novembre de 1932, Bru i Tarradellas van sortir escollits diputats per ERC i van haver de dimitir dels seus càrrecs a La Falç. Els estatuts d'aquesta feien incompatibles els càrrecs de diputat al Parlament amb els de directius a la seva comissió permanent. L'altre vicepresident fins aleshores, Sandé, va ser designat president interí de l'organització fins a la nova assemblea[69].

El trencament amb ERC (1933)

Arran de la crisi de gener de 1933 al si d'Esquerra per la delegació de funcions presidencials i la qüestió del traspàs de l'ordre públic, Tarradellas, Lluhí, Comas i Xirau, tots membres de La Falç, van dimitir de l'executiu. En la campanya que van dur a terme durant els vuit mesos posteriors per criticar les decisions de la direcció d'ERC des de dins del partit amb l'objectiu de recuperar les regnes del govern, La Falç va jugar un paper clau[70].

A partir del mes de gener, per tenir una tribuna més per part dels dimissionaris, l'entitat va crear l'òrgan mensual, *Butlletí de La Falç*, que constava de mitja dotzena de pàgines a una columna i que serviria per donar a conèixer el posicionament, si més no, de la direcció de l'entitat, i on apareixeria publicitat dels diferents socis, les memòries dels exercicis anuals, els estatuts, les

a les terres de parla catalana, Actes del VI Congrés de la CCEPC, Barcelona, 2-4 novembre de 2006, p. 258; R. Sol i M. C. Torres i Graell: *Joventut Republicana: 80 anys al servei de Lleida: notes per a una història*, els autors, Lleida:1982.

[67] M. Albert Barris: «Memòries», cit.

[68] Maria Dolors Ivern: *Esquerra...*, *op. cit.* (1989), pp. 257-259.

[69] «La Falç Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya», *La Humanitat* (30-XI-1932), p. 6; *Butlletí de La Falç*, 1 (desembre/gener 1933), pp. 4 i 10.

[70] «Per acabar de precisar la història d'una setmana», *El Considerat* (3-II-1933), p. 2; «Fa molta gràcia», *L'Esquella de la Torratxa* (2-VI-1933), p. 348.

reglamentacions i les altes i baixes d'associats. Aquest butlletí va aparèixer fins al març de 1934.

Des d'un primer moment, La Falç a través dels editorials del seu òrgan, escrits per Miquel Albert, mà dreta de Tarradellas i secretari seu fins al gener a la Conselleria de Governació, va alinear-se amb els dimissionaris. Tot i que sense qüestionar la disciplina al partit, ni la confiança en el seu president honorari —Macià—, es demanava millorar l'organització interna d'Esquerra[71]. La Falç-Joventut d'ERC seguia en la seva crítica les línies traçades pel grup de *L'Opinió*, reclamant de sanejar l'Ajuntament de Barcelona i apuntant a les Joventuts d'Esquerra-Estat Català (JEREC) i als seus «escamots» i proclames separatistes com a principals causes del desencantament de la militància d'Esquerra en el partit[72].

En l'assemblea general extraordinària del 13 d'abril de 1933 va tenir lloc la renovació anual de la junta. Sandé va confirmar la presidència que fins aleshores havia estat interina, mentre que Miquel Albert va passar a la vicepresidència primera[73]. La Falç-Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya va aprovar mantenir l'adhesió a l'ERC, però va passar a dir-se simplement Joventut La Falç —sense «Nacionalista»[74]. Cal destacar aquí l'ús del concepte «joventut»com a sinònim de «regeneració», de «novetat», en contraposició amb la política d'Esquerra. Usant el mateix paral·lelisme que al seu moment fundacional, l'ultracatalanisme s'havia batejat com a «jove» per contraposar-se a la política «vella», en aquest cas dels lligaires[75].

Veient el caire d'enfrontament obert amb l'ERC que prenia la situació, Tarradellas i Lluhí van treballar per tal que l'entitat restringís l'accés a militants d'altres centres nacionalistes[76]. D'aquesta manera es volia posar fi a la doble o triple militància i evitar el que havia passat en l'entitat l'any 1922, quan un corrent intern s'havia apoderat de la direcció. Aquests eren conscients que no comptaven amb una base prou àmplia per fer front a la direcció d'Esquerra, i no volien deixar-se escapar els pocs feus que dominaven. Ara bé, el fet de tenir molts adherits no necessàriament podia ser vist com una cosa positiva[77].

[71] *Butlletí de La Falç*, 4 (març 1933), pp. 4-5; «Memòria de l'exercici 1932-1933», *Butlletí de La Falç*, 6, pp. 6-7; «Memòria de l'exercici 1932-1933», *Butlletí de La Falç*, 6, pp. 6-7.

[72] *Butlletí de La Falç*, 8 (agost/setembre 1933), pp. 2-4.

[73] «Memòria de l'exercici 1932-1933», *Butlletí La Falç*, 6 (1933), pp. 6-7.

[74] «Estatuts», *Butlletí La Falç*, 5 (maig 1933), pp. 6-11.

[75] S. Luzzato: «Jóvenes rebeldes y revolucionarios (1789-1917)», a G. Levi i J.-C. Schmitt (eds.): *Historia de los jóvenes*, Taurus, Madrid:1996, vol. II, pp. 241-310.

[76] *Butlletí de La Falç*, 5 (maig 1933), pp. 1-3.

Amb tot, aquest punt, l'article quart dels estatuts, no va arribar a complir-se perquè els estaments superiors d'ERC van al·legar que mantenir els nombrosos centres arreu de Barcelona era impossible si es frenava «l'entusiasme en forma de sacrifici econòmic» que realitzaven els socis que estaven disposats a la doble i la triple militància i, per tant, a pagar més d'una quota. Així, la directiva de l'entitat va abstenir-se d'aplicar l'article als socis ja admesos[78].

Malgrat la impossibilitat d'aplicar la restricció a tothom, les crítiques continuades des del butlletí de l'entitat a la política d'Esquerra van provocar l'efecte desitjat i, en conseqüència, va començar un degoteig incessant de baixes, les més significatives de les quals foren les dels intransigents Dencàs i Battestini[79]. D'altra banda, l'assemblea de La Falç ja havia previst en els seus estatuts la celebració d'una convocatòria extraordinària que permetés ratificar l'adhesió a Esquerra o la sortida de la seva disciplina[80].

Malgrat els esforços i una primera ratificació d'adhesió de La Falç a ERC, després de més de mig any, la campanya crítica de Tarradellas i els Lluhí va resultar infructuosa. El 24 i 25 de juny de 1933 va tenir lloc el Segon Congrés Nacional ordinari d'ERC, que va consolidar la posició de les JEREC al si del partit amb l'entrada dels seus dirigents, Josep Dencàs i Miquel Badia, en el comitè executiu central[81].

Al congrés, La Falç va presentar quatre proposicions, entre les quals una que reclamava que la bandera que onegés a la seu de les entitats adherides a ERC fos la catalana i no pas la bandera «estelada», tal com usaven les JEREC. La proposició va ser aprovada[82].

A l'agost, la Joventut en l'editorial del seu butlletí, vist per la premsa com un «manifest», considerava inassumible mantenir-se vinculada a ERC[83]. Davant una situació insostenible, el 27 de setembre, el directori d'ERC va acordar

[77] «Assemblà general ordinària de la joventut La Falç», *La Humanitat* (23-V-1933), p. 12; *Butlletí de La Falç*, 1 (desembre-gener 1933), p. 9; *Butlletí de La Falç*, 5 (maig 1933), p. 18; *Butlletí de La Falç*, 6 (juny 1933), p. 18; *Butlletí de La Falç*, 7 (juliol 1933), p. 14; *Butlletí de La Falç*, 13 (abril-maig 1934), p. 10.

[78] «L'Assemblea general-Article IV dels Estatuts», *Butlletí de La Falç*, 5 (maig 1933), pp. 5-7.

[79] *Butlletí de La Falç*, 6 (juny 1933), p. 16, 7 (juliol 1933), p. 13.

[80] *Butlletí de La Falç*, 5 (maig 1933), pp. 1-3.

[81] F. Rubiralta: *Miquel Badia. Vida i mort d'un líder separatista*, Duxelm, Barcelona:2011, p. 93.

[82] «Les proposicions de La Falç al congrés d'ERC», *Butlletí de La Falç*, 7 (juliol de 1933), pp. 3-4.

[83] «El famoso manifiesto de La Falç», *La Noche* (22-VIII-1933), p. 5; «El missatge de La Falç», *La Veu de Catalunya* (22-VIII-1933), p. 3; «Se han celebrado varias reuniones entre Lluhí, Terradellas, Comas i Dencàs», *Las Noticias* (23-VIII-1933), p. 5.

expulsar els membres de La Falç Tarradellas, Lluhí, Casanelles, Comas i Xirau[84]. Immediatament, la Joventut va fer pública una nota anunciant que se separava de la disciplina d'ERC i va córrer el rumor que fins podria donar de baixa Macià com a president honorari, cosa que no va succeir[85].

El dijous 5 d'octubre, enmig d'una gran efervescència, i malgrat la notificació de la fi de l'adhesió de la Joventut La Falç a ERC, va celebrar-se una assemblea general extraordinària per debatre el futur de l'entitat respecte a Esquerra. Era una mostra més que el consell permanent feia i desfeia sense tenir necessàriament present la voluntat dels associats. Sandé i la resta de membres de la comissió permanent de la Joventut La Falç van dimitir, però la seva renúncia va ser rebutjada per 176 vots en contra i 98 a favor[86].

El següent punt a discutir va ser l'adhesió a ERC. Van intervenir, de manera intercalada, tres ponents favorables a mantenir l'adhesió —un tal Plans, Jaume Cardús i el macianista Lluís Bru— i tres de contraris —Tarradellas, Joan Pou, i Lluhí. Queden paleses les diferents opcions del president històric de l'entitat i el seu reorganitzador a partir de 1931 i el paper de Tarradellas i Lluhí per moure els ressorts de l'entitat. El resultat fou de 162 vots a favor de trencar el lligam amb Esquerra i 94 en contra[87]. A continuació, La Falç va rebutjar constituir-se en partit polític, però va acordar de retornar al seu nom fundacional complet: Joventut Nacionalista La Falç.

Arran de la separació d'ERC, una quarantena de socis que no ho havien fet a nivell particular van enviar la baixa col·lectiva de l'entitat, entre ells Joan Alavedra, secretari de Macià i bon amic de Tarradellas, Josep Castanyer, la mà dreta de l'intransigent Joan Solé i Pla, i Jaume Creus, amic íntim del president[88].

[84] J. B. Culla Clara: *El catalanisme d'esquerra: del grup de* L'Opinió *al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, 1928-1936*, Curial, Barcelona:1977, pp. 186-187; «Después de la expulsión», *El Día Gráfico* (30-IX-1933); Maria Dolors Ivern: *Esquerra...*, *op. cit.* (1988), p. 386.

[85] «¿Se desposee al señor Macià de la presidencia honoraria de La Falç?», *Heraldo de Tortosa* (29-IX-1933), p. 3; «La Falç se separa de la Esquerra», *El Progreso* (29-IX-1933), p. 3; «Lo que opinan los dos bandos», *Las Noticias* (30-IX-1933), p. 4.

[86] «Noticiari», *Butlletí de La Falç*, 9 (octubre-novembre 1933), pp. 5-6.

[87] «L'Assemblea extraordinària de La Falç», *La Humanitat* (7-X-1933), p. 3; «Noticiari», *Butlletí de La Falç*, 9 (octubre-novembre 1933), p. 1.

[88] «Avís als socis de la joventut La Falç», *La Humanitat* (13-X-1933), p. 7; «Noticiari», *Butlletí de La Falç*, 9 (octubre-novembre 1933), p. 17; «Baixes a La Falç», *La Humanitat* (2-XI-1933), p. 3; «Noticiari», *Butlletí de La Falç*, 9 (octubre-novembre 1933), p. 20; J. Esculies: *Joan Solé i Pla. Un separatista entre Macià i Companys*, Edicions 1984, Barcelona:2010, pp. 137-142.

Adhesió al PNRE (1933-1936)

A l'octubre, els expulsats d'ERC van crear el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE). La Falç va adherir-se de seguida a la seva disciplina. A més de Tarradellas, quatre dels disset dirigents que havien configurat les diverses comissions permanents de La Falç entre 1918 i 1923 formaven part dels quadres dirigents del nou partit: Miquel Albert, secretari adjunt del secretari general Josep Tarradellas, Narcís Vallvé i Agustí Moliné, membres de la comissió de propaganda, i Antoni Alegre, membre de la comissió administrativa[89].

Malgrat el distanciament respecte d'ERC, quan el Nadal de 1933 va morir Macià, el *Butlletí de La Falç* li va dedicar unes pàgines d'homenatge obviant els desencontres. Es volia donar així una imatge de líder immaculat tot i que, de fet, les crítiques dels dissidents durant tot l'any s'havien focalitzat en ell, presentant-lo com un líder feble i sota l'influx nefast de les JEREC[90].

Durant l'any 1934, La Falç va mantenir-se alineada amb les polítiques del PNRE. Els Fets d'Octubre, però, van evidenciar que al si de l'entitat hi havia encara dos corrents. El sector «dur» el continuava encapçalant el macianista, ara companyista, Lluís Bru, qui no s'havia desvinculat de l'entitat, malgrat la separació de la disciplina d'ERC, tot i que n'era diputat. Enfront seu, es trobava la direcció i el corrent majoritari, partidari del PNRE i contrari —llevat de Lluhí— a la intenció del nou president de la Generalitat, Lluís Companys, de proclamar l'Estat Català el 6 d'octubre.

D'aquesta manera, irònicament, Companys va demanar a Bru la nit dels Fets que li enviés una vintena d'homes que l'ajudessin a custodiar el Palau de la Generalitat. Aquest contingent va entrar per la porta de darrere de l'edifici. Tarradellas hauria provat de fer tornar cap a casa aquest grup o, com a mínim, els joves vinculats al PNRE que havien anat al Palau i que demanaven armes. Aquella nit, doncs, La Falç va tenir un comportament ambivalent[91].

[89] J. Pons Garlandí: *Un republicà...*, *op. cit.*, pp. 34-35; J. B. Culla Clara: *El catalanisme...*, *op. cit.*, pp. 206, 333 i 358-359.

[90] S[oler] B[oyls]: «Francesc Macià...», art. cit.

[91] C. Sentís: *Memòries d'un espectador*, La Campana, Barcelona:2006, p. 95; A. Estivill: *6 d'octubre. L'ensulsiada dels jacobins*, L'Hora, Barcelona:1935, pp. 172-173; J. Costa i Deu i M. Sabaté Puig: *La veritat del 6 d'octubre* & *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*, Cossetània, Valls:2006; I. Núñez: *La revolución de octubre de 1934*, José Vilamala, Barcelona:1935; F. Escofet: *Al servei de Catalunya i de la República. La desfeta, 6 d'octubre de 1934*, Edicions Catalanes de París, París:1973; J. Miravitlles: *Crítica del 6 d'octubre*, Hacer, Barcelona:1935; E. Jardí: *Companys i el 6 d'octubre*, Proa, Barcelona:1997, p. 68.

Després del fracàs del gest de Companys, entre els detinguts de l'entitat es trobaven el conseller Lluhí Vallescà i els diputats Tarradellas, Xirau, Casanelles i Comas. També ho van ser uns pocs homes que en un moment o altre de la seva història havien ocupat càrrecs a la direcció de l'entitat com Lluís Bru, Ricard Altaba, conseller municipal del PNRE a l'Ajuntament de Barcelona, Antoni Ventós, conseller municipal d'ERC a l'Ajuntament de Barcelona, Lluís Amat, agent de l'escorta de Companys, Miquel Boronat, ordenança del Palau, Jaume Cardús, membre d'ERC i del CADCI, i potser una desena més els noms dels quals, per manca dels segons cognoms, és difícil d'escatir si es corresponen a membres de l'entitat[92].

Malgrat l'oposició a l'actitud de Companys, arran dels Fets d'Octubre es van clausurar les seus del PNRE i es va prohibir la publicació de *L'Opinió*. En canvi, l'autoritat governativa ni tan sols va pensar en La Falç, que no va rebre mai l'ordre de cessar l'activitat, encara que ho va fer per pròpia voluntat. Segons Miquel Albert, això era a causa del pes polític minvant de l'entitat ja aleshores.

Guerra Civil (1936-1939)

Després del judici al govern català, la seva sentència a presó i el posterior indult i alliberament arran de la victòria electoral del Front Popular en les eleccions de febrer de 1936, Companys va recuperar la presidència de la Generalitat. Poc després, el 5 de maig, Josep Tarradellas va ser escollit president de La Falç —sense especificar-se si per a fer-ho possible hi havia hagut un canvi en els estatuts—, després que aquesta recobrés l'activitat de la mateixa manera que l'havia aturat[93].

La Falç no consta que trenqués la seva unió amb el PNRE, ni que s'adherís novament a ERC, encara que la majoria dels seus socis, començant per Tarradellas, Lluhí Vallescà i la resta d'opinionistes, van tornar a la disciplina d'Esquerra de manera individual. Amb la deserció dels seus líders, el PNRE va desaparèixer a la pràctica i La Falç en els anys següents donà suport al partit de Companys.

Arran de l'esclat de la Guerra Civil, durant l'estiu de 1936, l'estatge de La Falç va acollir el comitè receptor de gèneres per al Comitè de Milícies Antifeixistes, del qual Tarradellas feia d'enllaç amb el govern de Companys[94].

[92] M. López: «Els fets d'octubre de 1934 a Catalunya, més enllà de l'acció governamental», tesi doctoral, Universitat Pompeu Fabra, 2012, apèndix (relació de detinguts i empresonats per la insurrecció d'octubre entre octubre de 1934 i gener de 1935), pp. 485-818.

[93] «La Juventud de La Falç», *La Vanguardia* (6-V-1936), p. 7.

[94] N'hi ha nombroses referències. A tall d'exemple: «Donativos de géneros», *La Vanguardia*

L'entitat també va participar en festivals benèfics, esportius i militars, en la commemoració de l'11 de setembre, i va promoure conferències i exposicions com havia fet durant tota la seva existència. Així mateix, va prendre part en els homenatges a Francesc Layret, Rafael Casanova, Martí i Julià, i Macià, entre d'altres[95], com també en el del seu dirigent i fundador, Enric Fontbernat, caigut a les Drassanes el 19 de juliol de 1936. Aquest va donar, a més, nom al fusell metrallador *Fontbernat* fabricat per la Comissió de les Indústries de Guerra a Catalunya, que a partir de l'agost dirigia Tarradellas[96].

La tercera centúria de la columna Lluís Companys destacada al front d'Aragó va rebre el nom oficiós de Joventut Nacionalista La Falç. L'impulsor d'aquesta denominació, que des del front demanava que se li enviés una bandera de l'entitat, era el sergent Albert Caro. Promogudes per ERC, les columnes Companys i Macià s'havien fusionat aplegant prop de 1.300 homes, i havien sortit cap al front en començar el setembre de 1936. En el seu comiat a l'estació de França, no consta que hi anés Tarradellas, però sí que ho va fer Lluís Bru. La capacitat real de mobilització de La Falç es desconeix[97].

Miquel Albert Barris, desvinculat de l'entitat des dels Fets d'Octubre, donava una visió crítica del que havia significat La Falç durant la guerra: «Els socis de la Falç els trobaves gairebé tots enxufats en serveis de la reraguarda amb caràcter d'imprescindibles tot i ocupar càrrecs auxiliars.»[98] Aquesta afirmació era corroborada per la tramesa d'una llista de socis sense feina i la conseqüent petició de col·locació a Tarradellas, ara conseller primer, per part de Marcel Massip i Josep Folch, que havien ocupat diversos càrrecs en la direcció de l'organització, unes recomanacions que Tarradellas majoritàriament va obviar[99].

Durant la contesa, els membres de La Falç no només van enfrontar-se a la cruesa de la guerra, sinó que a més van topar directament amb l'aspror de la *realpolitik*. El març de 1932, Lluís Bru, el president d'aleshores, havia enviat una carta de suport i adhesió al nacionalista irlandès Éamon De Valera[100].

(27-IX-1936), p. 5; «Donativos de La Falç», *La Vanguardia* (25-X-1936), p. 5; «Más donativos», *La Vanguardia* (27-X-1936), p. 7; «Donativo importante», *La Vanguardia* (26-I-1937), p. 1.

[95] N'hi ha nombroses referències. A tall d'exemple: «Cataluña rescata el histórico castillo», *La Vanguardia* (25-VIII-1936), p. 2; «Festivales benéficos», *La Vanguardia* (15-X-1936), p. 9; «El III aniversario de la muerte del President Macià», «Homenaje a Martí i Julià», *La Vanguardia* (20-VI-1937), p. 3; «Homenaje a Fontbernat», *La Vanguardia* (11-IX-1938), p. 4.

[96] F. X. Hernàndez i D. Iniguez: *La Columna Macià-Companys*, Fundació Josep Irla, Barcelona:2008, pp. 37, 41, 47, 51 i 61; P. Pagès: *La Comissió de la Indústria de Guerra de Catalunya (1936-1938)*, PAM, Barcelona:2008.

[97] AMTM: carta de Josep Folch a Josep Tarradellas, Barcelona (26-XI-1936).

[98] M. Albert Barris: «Memòries», cit.

[99] AMTM: carta de Josep Folch a Josep Tarradellas, Barcelona (14-I-1937).

Davant la Guerra Civil, però, De Valera va mantenir la neutralitat de l'Estat Lliure d'Irlanda, que presidia. Des de La Falç no es va comprendre l'actitud de De Valera, i se li recordà que aquest havia estat del seu costat quan ells s'oposaven al domini anglès, acusant-lo de no ser nacionalista[101].

Anant més lluny, d'acord amb la diplomàcia italiana, algú indeterminat en representació de La Falç hauria contactat amb l'advocat catalanista Francesc Maspons Anglasell perquè en nom d'aquesta, però també del nou Estat Català, aparegut al maig de 1936, i d'Unió Democràtica de Catalunya (UDC) presentés amb mediació italiana a mitjan novembre de 1936 a Franco la col·laboració separatista i catalanista per mantenir l'autonomia catalana a canvi que les forces en mans de la Generalitat es dediquessin a combatre no pas les tropes rebels sinó els anarcosindicalistes.

Aquests contactes, d'altra banda, no estaven necessàriament alienats de la realitat d'un sector del separatisme català, sobretot provinent de Nosaltres Sols!, que havia col·laborat amb l'organització exterior del Partit Nacionalsocialista dels Treballadors Alemanys (NSDAP), fent pràctiques de tir conjuntes i fins viatjant a Berlín per cercar una sortida per a Catalunya en el marc del feixisme puixant. En qualsevol cas, la resposta de Franco va ser negativa[102].

No sembla, però, que el conjunt de La Falç pogués estar d'acord amb aquest pla, més enllà d'algú en particular, i encara menys Tarradellas, qui va mantenir la presidència de l'entitat fins al desembre de 1937, quan va ser substituït per Jaume Casanovas, que mantingué el càrrec fins a la desaparició de l'entitat a la fi de la Guerra Civil[103]. A l'exili, Casanovas només faria esment de manera irònica del seu càrrec, per donar el vistiplau de La Falç a les polítiques empreses per Tarradellas quan aquest esdevingué president de la Generalitat[104].

[100] «Una carta de La Falç a De Valera», *La Humanitat* (5-III-1932), p. 3.

[101] «El Presidente de la S. de N. frente a la España leal», *La Vanguardia* (5-X-1937), p. 3; per als irlandesos a la Guerra Civil, vegeu R. A. Stradling: *The Irish and the Spanish Civil War (1936-1939)*, Mandolin, Manchester:1999; M. Manning: *The Blueshirts*, Gill and Macmillan, Dublin:1987.

[102] A. González Vilalta: «El Afer Rebertés y su rastro sostenido en las fuentes diplomáticas francesas e italianas (1936-1938)», a E. Ucelay da Cal i A. González Vilalta (eds.): *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*, PUV, València:2012, pp. 323-340; X. M. Núñez Seixas: «Nacionalismos periféricos y fascismo: acerca de un memorándum catalanista a la Alemania nazi (1936)», *Historia Contemporánea*, 7 (1992), Universidad del País Vasco, pp. 311-333.

[103] «Tres camiones con ropas», *La Vanguardia* (16-XII-1937), p. 6.

[104] A. Bladé Desumvila: *Obra Completa*, Cossetània, Valls:2010, vol. 9, pp. 201-203, 242-244; A. Bladé Desumvila: *Cicle de biografies*, Cossetània, Valls:2007, vol. 1, p. 92; J. Tarradellas: *Ja sóc aquí: record d'un retorn*, Planeta, Barcelona:1999, p. 27; AMTM: carta de Josep Tarradellas a Fermí Tubau, París (octubre de 1954), cartes de Salvador Sunyol a Josep Tarradellas, Mèxic D.F. (3-IX i 16-XI-1945).

Conclusions

La Joventut Nacionalista La Falç fou una de les entitats més reeixides entre les aparegudes en l'ultracatalanisme en el floriment d'aquest entre 1918 i 1923 i una de les primeres nascudes fora del paraigua estricte de la Unió Catalanista. Els seus plantejaments ideològics, encapçalats per un separatisme vague, foren un reflex de la poca concreció dels plantejaments del món intransigent fins als anys trenta.

La Lliga Regionalista i l'FDN van pretendre posar-la sota la seva disciplina, sense èxit, cosa que va aconseguir, només després d'un canvi en la direcció, Acció Catalana el 1922. A l'inici dels anys vint, la trajectòria de La Falç mostra la porositat dels límits de l'ultracatalanisme en el moment que aquest va començar a deixar enrere l'antielectoralisme. Després de passar a la clandestinitat com a Humorístic Club durant la dictadura de Primo de Rivera, l'entitat va reorganitzar-se durant la «dictablanda», ara sí, alineada amb Macià.

L'enorme activitat desplegada durant l'etapa republicana i la seva associació amb el president de la Generalitat van convertir-la en una de les entitats adherides a ERC més rellevants. Hi va contribuir que fos vista com una plataforma per obtenir càrrecs i un horitzó laboral a les administracions governades per ERC, a causa de la rellevància i la posició d'alguns dels seus socis al si del partit i de la Generalitat i l'Ajuntament.

Dominada per Tarradellas i els Lluhí, arran de les desavinences entre aquests i Esquerra, La Falç va adherir-se al PNRE l'any 1933. Després d'un paper ambivalent en els Fets d'Octubre va alinear-se de nou amb ERC de Companys a les portes de la Guerra Civil, a la fi de la qual desapareixeria.

Malgrat la continuïtat del seu nom, La Falç fou una entitat amb dues grans etapes amb objectius ben diferenciats. En la primera, 1918-1923, esdevingué el paradigma de l'organització ultracatalanista que funcionava i creixia, però amb una implicació política mínima, més enllà de l'agitació. En canvi, en la segona, 1931-1939, fou una entitat preponderant en l'entramat de l'ERC i, si bé els seus postulats no havien canviat substancialment, sí que ho havia fet la seva participació en la política de partit, passant de rebutjar-la a abraçar-la per complet.

Apèndix: consells directius de La Falç (1918-1939)

	9-VIII-1918	6-XII-1918	27-VI-1919	1-X-1920	27-II-1921	10-II-1923	28-VII-1923
Ph			F. Macià	F. Macià	F. Macià	F. Macià	F. Macià
P	Pere Muntané	Josep Isern	Lluís Bru	Lluís Bru	Lluís Bru	Pere Badosa	Pere Badosa
Vp	Jaume Blanch	Jaume Blanch	Narcís Vallvé	Antoni Assens	Miquel Albert	Josep M. Mercader	Joan Balletbó
S	Miquel Albert	Miquel Albert	Miquel Albert	Miquel Albert	Pere Rusiñol	Lluís Bru	
Vs	Ricard Salvadó	Narcís Vallvé	Pere Rusiñol	Enric Trull	Alexandre Fargas	Joan Balletbó	Arcadi Armengol
T	Josep Folch	Josep Folch	Antoni Alegre	Antoni Alegre	Enric Trull		Josep Elies
Co	Salvador Sunyol	Manuel Sandé	Joan Marfany	Narcís Bagués		Josep M. Clot	Josep M. Clot
Ca						Antoni Alegre	Antoni Alegre
V1	Enric Fontbernat	Enric Fontbernat	Agustí Molinè	Joan Marfany		Joan Marfany	Agustí Vergés
V2	Joan Marfany	Joan Marfany	Manuel Sandé	Josep Roig	Enric Fontbernat	Enric Aubesart	Josep G. Baena
V3	Antoni Alegre	Antoni Alegre	Narcís Bagués	Josep Folch	Lluís Jordi	Agustí Vergés	J. Casals Baró
V4		Ramon Mayol	Pere Sucarrats	Tomàs Tarrades	Guillem Roig	Josep Rovira	Enric Aubesart
V5		Francesc Català	Josep Folch	Alexandre Fargas	Josep Rovira		Josep Agorreta
V6				Pere Sucarrats	Josep Vilasela		Miquel Borronat
V7					Josep Folch		

	Gener 1931	30.04.1932	20.05.1933	Abril 1934	05.05.1936	16.12.1937	24.04.1938
Ph	Francesc Macià	Francesc Macià	Francesc Macià				
P	Lluís Bru Jardí	Lluís Bru Jardí	Manuel Sandé	Manuel Sandé	Josep Tarradellas	Jaume Casanovas	Jaume Casanovas
Vp1	E. Fontbernat	Josep Tarradellas	Miquel Albert	Marcel Massip	Antoni Vensós		
Vp2	J. Tarradellas	Manuel Sandé	Narcís Vallvé	Vicenç Munné	Enric Fontbernat		
S1	Josep Mainar	Joan Marfany	Marcel Massip	Canet Pellicer	Marcel Massip		Ferran Calvó
S2	Joan Marfany	Francesc Pagès	Fermí Tubau	Josep Folch	Andreu A. Arcis		
S3	Rafel Padilla	Joaquim Girós					
T	Miquel Albert	Miquel Albert	Joan B. Peiratò	Ramon Dalmau	Joan B. Peiratò		Alfons Lloret
Co	Joan Pou	Jaume Casanovas	Ferran Calvó	Joan Fernàndez	Joan Pou		Josep Falguera
V1	R. Bertran	Jaume Cardús	Remigi Sabaté	Agustí Molinè	Ricard Altaba		Fermí Tubau
V2	Ricard Altaba	Narcís Vallvé	Isidre Serra	Antoni Solé	Antoni Solé		Lluís Balcells
V3	J. Murgadell	Enric Martínez			Fermí Tubau		
V4	R. Vallvé	Joan B. Peiratò			Josep Bosc		
V5	J. Abelló	Josep Espelleta			Joan Herrera		
V6					Lluís Amat		
V7					Joan Boada		
Vc	Josep M. Clot						
Ves	Manuel Sandé						
Vex	Joan B. Peiratò						
S		Pere Sucarrats					
S		Antoni Alegre					
S		Ramon Dalmau					

Font de l'apèndix documental: Elaboració pròpia[105]. (Ph) president honorari; (P) president; (Vp) vicepresident; (Vp1) vicepresident primer; (Vp2) vicepresident segon; (S) secretari; (S1) secretari primer; (S2) secretari segon; (S3) secretari tercer; (Vs) vicesecretari; (T) tresorer; (Co) comptador; (Ca) caixer; (V1) vocal primer; (V2) vocal segon; (V3) vocal tercer; (V4) vocal quart; (V5) vocal cinquè; (V6) vocal sisè; (V7) vocal setè; (Vc) vocal de la secció de cultura; (Ves) vocal de la secció d'esbarjo; (Vex) vocal de la secció d'excursionisme; (Su) suplent.

[105] Apèndix elaborat a partir de *La Vanguardia* (9-VIII-1918), p. 3. Segons *La Vanguardia*, el càrrec de vicepresident en la primera junta l'ocupava Narcís Vallvé. D'acord amb el catorzè aniversari de la fundació de La Falç de les Joventuts d'ERC de setembre de 1932, era Ricard Salvadó. Malgrat ser una referència més tardana, aquest nom casa millor amb el relat fundacional de l'entitat de Miquel Albert Barris; «Noticiari», *L'Intransigent*, 14 (6-XII-1918), p. 4; *La Vanguardia* (18-VII-1919), p. 3; «Noves», *L'Intransigent*, 39 (1-X-1920), p. 4; *L'Intransigent*, 40 (22-X-1920), p. 4; *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, 3 (1-III-1921), p. 4; «La J.N. La Falç», *La Publicitat* (9-II-1923), p. 3; «La Joventut Nacionalista La Falç», *La Publicitat* (10-II-1923), p. 1; «La Joventut Nacionalista La Falç», *La Publicitat* (20-II-1923), p. 3; *La Publicitat* (28-VII-1923), p. 3; aquesta junta interina fou confirmada al novembre, segons «Assemblea de La Falç», *La Humanitat* (9-XI-1931), p. 1; «Memòria de l'exercici 1932-1933», *Butlletí La Falç*, 6 (1933), pp. 6-7; *Butlletí de la Joventut La Falç*, 13 (abril-maig 1934), p. 3; «La Juventud de La Falç», *La Vanguardia* (6-V-1936), p. 7; «Tres camiones con ropas», *La Vanguardia* (16-XII-1937), p. 6; «El XX aniversario de la fundación de La Falç», *La Vanguardia* (26-IV-1938), p. 8.